

MAGYAR MADÁRTANI
INTEZET KÖNYVTÁRA

Leltári szám: _____

Könyvt. szám: _____

A TERMÉSZET

SZERKESZTI: NADLER HERBERT

1944. MÁRCIUS

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS KÖZÖNSÉGE

JÖJJÖN A FŐVÁROS VILÁGHÍRŰ GYÓGYSZÁLLÓIBA!

**SZENT GELLÉRT
GYÓGYSZÁLLÓ**

260 szobás modern gyógyszálló a Gellérthegy déli oldalán. Közvetlen kapcsolat a Szent Gellért gyógyfürdővel. Előnyös áru pausálcúrák a szálló betegosztályán. Korszerűen felszerelt orvosi rendelőintézet, teljes fizikotherápia és mechanotherápia. Termál- és kádfürdők, iszaposztály, hullám- és pezsgőfürdő

Kedvezményes fürdőjegyek a szálló vendégei részére

CÍM: BUDAPEST, XI., GELLÉRT-TÉR 1

TÁVBESZÉLŐ: 268-800

**RUDAS
GYÓGYSZÁLLÓ**

Az úri középosztály kedvelt gyógyszállója. Heti panziórendszer. »Juventus« rádiumos kádosztály és rádiumos iszap. Gőzfürdő közvetlen kapcsolatban a szállóval. Modern kényelemmel berendezett szobák, orvosi rendelőintézet, kívánatra diétás konyha. Ivókúrák a szálló parkjában: a Juventus-, Hungária- és Attila-források vizével

CÍM: BUDAPEST, XI., DÖBRENTÉI-TÉR 9

TÁVBESZÉLŐ: 156-070

A TERMÉSZET

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
KÖZÖNSÉGE
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, XIV., ÁLLATKERT
TÁVBESZÉLŐ: 220-400

SZERKESZTI:
NADLER HERBERT

A SZÉKESFŐVÁROSI
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT
IGAZGATÓJA

MEGJELENIK MINDEN HÓ 15-ÉN
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
EGY ÉVRE 10 PENGŐ
FÉLÉVRE 5 PENGŐ
EGYES SZÁM ÁRA 90 FILLÉR

XL. ÉVFOLYAM

3. SZÁM

1944. MÁRCIUS

ALBRECHT FŐHERCEG Ő KIRÁLYI FENSÉGE
A FÉLPERC ALATT ELEJTETT HÁROM SZARVASBIKÁVAL.

Homonnay Nándor dr. felvétele.

TARTALOM:

Péter Mihály: A kökörcsin.

Haller László dr.: Március.

Kalmár Zoltán dr.: Csiperke.

Homonnay Nándor dr.: Szarvasbögés idején a
belyei uradalomban.

Smuk Antal: A gólyák életéből.

Rövid közlemények.

Könyvekről.

Állatkerti hírek.

A KÖKÖRC SIN.

Írta Péter Mihály.

Noha már tavaszodik, még érezzük a tél dermesztő hidegét. Hűvös böjti szelek suhannak át az erdő lombtalan fáinak között. A mély árkokban még fehérlenek a tél utolsó maradványai, a hófoltok. A napsütötte lejtőkön azonban ilyenkor már kéklik a tavasz hirnöke, a kökörösín.

Az egész növény molyhosan szőrös, mintha angoraruhába öltözött volna. A szőrözet rossz hővezető, védi a növényt a hideg ellen, napsütéses időben pedig a gyors párolgás ellen. A fagyos földből a növény még nehezen vesz fel vizet, ezért takarékoskodnia kell vele. A természetben

csodálatos takarékoság van, a pazarlás csak látszólagos.

A kökörösínnek tököcsánya van, ennek végén nyílik a kék virág. Neve is kéket jelent. A török nyelv »kök« szava a magyarban kék. Virágtakaróját egynemű levelek alkotják. Nincsenek külön csésze- és külön szíromlevelei. Az ilyen virágot leples virágnak nevezzük. A lepelnek, mint virágtakarónak igen fontos rendeltetése van; védi a virág belső részét, a porzókat és a termőt, az időjárás viszontagságai ellen. Ezért éjjel, hűvös, esős időben a virágtakaró becsukódik, betakarja a

virágot. Hogy a nedveség ellen a védelem még tökéletesebb legyen, kissé lekonyul. Az egész fiatal bimbót a virágtakarón kívül hosszúkás levelekből alakult kis gallér is védi. Erre szükség is van, mert a koratavaszi időjárás nagyon szeszélyes.

A virágtakaró szerepe nem merül ki a védelemben, más célt is szolgál. Napos időben kinyílik, teljes szépségében pompázik, illatozik, hogy felkeltse a röpködő rovarok figyelmét. Színével, illatával csalogatja a mézre, virágporra éhes rovarokat. A kökörösín terített asztallal fogadja látogatóit, édes méz és sárga virágpör a kínálat. Mindezért csak kevés idegen virágpört kér bibéire. Zümmögő jókedvvel lakmároznak a méhek és poszméhek, s a kapott jót jóval viszonozzák, beporozzák a bibét.

Telnek a napok, egyre hosszabbak és melegebbek lesznek a nappalok. A megtermékenyített bibéből termés fejlődik, s közben megjelennek a növény sallangós levelei is. A fiatal levelek még molyhosak, de ez később megszűnik.

Felteheti valaki a kérdést, honnan veszi a kökörösín levelek nélkül a virágzáshoz szükséges anyagot. A levél ugyanis a növény konyhája, benne készül a talaj vizéből, a talaj sóiból, a

Kökörösín. Iván László felvétele.
Az állatkerti IX. fényképpályázaton vásárolt kép.

levegőben lévő szénsavból a napfény hatása alatt a növény tápláléka. Ez a táplálékkészítés felülmúl minden konyhaművészetet. A levélben ugyanis szerves vegyületekből szerves vegyületek keletkeznek. A kökörccsin már az előző évben gyűjti össze és raktározza fel földalatti vastag gyökértörzsében tartalék táplálóanyagát. Ebből építi fel a tőkocsányt és a virágot, amíg nem fejlődnek ki levelei, amíg nem indul meg a levelekben a csoda.

Amikor koratavasszal künn járunk a szabad

természetben, s aggódva féltjük a kökörccsint a fagytól, önkénytelenül felmerül bennünk a gondolat, vajjon miért virágozik ez a növény már ilyen korán. Miért gyűjt már az előző évben anyagot, hogy tavasz elején a hidegben didegjen? Erre a kérdésre mindenben célszerűséget kutató értelmünk felel. Kora tavasztól késő őszig kell táplálék a rovarságnak. Ime, egy szép összhang a természetben. Akinek gondja van a mezők lilimára, annak gondja van a rovarvilágra is.

MÁRCIUS.

Írta Haller László dr.

A nagyváros környékében élő és napi munkája után futkosó városlakónak a március sem jelent többet, mint az esztendő más hónapja. A szürke bérházak között robogó villamoskocsi lármájától nem hallja a verebek vidám csiripelését, eszébe sem jut arra gondolni, hová tűnhettek a háztetőkről a gyászruhás, károgó téli látogatók, és gondjaitól elvakultan nem látja meg az utcánsarkon a virágáruslány tálcáján az első szerény tavaszi virágcsokrokat.

A vadászok kis társadalma nem megy el érzéketlenül a tavaszodás jelei mellett, mert az erdőt járó vadászembernek sokat jelent a március. A füstös városi levegő után az erdőben a melegedő föld illatát, a bokrok kopasz ágain a duzzadó rügyeket, a madárdalt, a természet ébredését és a legszebb tavaszi gyönyörűséget, a rigófütytől hangos estéken a szalonkák érkezését ígéri. Várva várja a vadász az első híradást, hogy megjöttek, hogy itt vannak! Elfelejtünk minden rosszat, a napi munka utáni fáradtságot, törtető embertársaink elkedvetlenítő társaságát, és megyünk gondtalanul, boldogan, ki az erdőbe, várni a koratavaszi esték titokzatos nagyszemű madarát.

Körülöttünk a haldokló tél fehér gúnyája már foszlányokra szakadozott, csak a hegyek árnyékos oldalain és a szakadékokban maradtak meg köpenyének darabjai. A természet még pihen, de ébresztői, a madarak, már vidáman keltegetik az alvó óriást. A patakok lerázták jégbilincüket és felszabadultán, csilingelve, zúgva rohannak folyamtestvérükkel egyesülni. Az erdő lakói már érzik a tavasz leheletét, párjukat keresik és családalapításra készülnek. Ezernyi kis madár szívében ébred a szerelem; az élet minden esztendőben megismétlődő és mégis mindig új jelenségei. Egymásután bújnak ki harasztakarójuk alól a tavaszi virágok, díszítik az otthont a távoli országokból érkező vándormadarak számára. Éles

ekevas hasít barázdát a párolgó puha földbe, ritkulnak a tarlok és készül a kenyér ágya.

Két esztendővel ezelőtt láttam utoljára itthon a tavasz ébredését. Azóta a háború két tavasz gondtalan örömét rabolta el tőlem, de arra a két-évelőttire úgy emlékszem, mintha ma élném át.

Egyik barátom meghívására látogattam el erdejébe, hogy életemben az első szalonkát aggatóra

»Március« Haller László dr. felvétele.

fűzhessem. Jártam már régebben is szalonkázni, de valami csodálatos balszerencse folytán a hangulatos alkonyati leseken egyre csak kacsát lőttem. 1941 tavaszán reméltem, hogy megtörik a jég és egyszer már szalonkára is emelhetem puskámat. A lenyugvó Nap már csak a fák csúcsait színezte pirosra, amikor az erdei nyiladéokra értem. Elhelyezkedtem és vártam vágyaim madarát.

Korán volt még, nyugodtan hallgathattam az erdő hangját. Mert csendes alkonyattal, amikor gyenge szél duruzsol a fák lombtalan ágai között, az erdő mesélni kezd. Csendben, figyelmesen kell hallgatni, hogy megértsük szavát. Mintha valamennyi feketerigó egyszerre akarná tudtunkra adni a tél elmúltát, hangos az erdő csattogásuktól. Télen bezzeg csendesek voltak. Még a faluba is bejártak koldulni, most boldogok, hogy visszatérhettek otthonukba. Az alkony első félórája az övék. Szószátyár társaság, a nap minden eseményét nyugvóratérés előtt kell tudtára adni a szomszédoknak. Hirtelen elhallgattak. Figyeltem a vágást és megláttam az ijedelem okát. A madárország ősi ellensége, a róka csúszott át nesztelen léptekkel a nyiladékon. Hej, hogy megeredt a rigók nyelve a veszedelem elmúltával. Szidták, ócsárolták a tovasuhant vörös-bundájú kalandort, egyszerre nagyon bátrak lettek.

Azután elcsendesült az erdő. A rigók aludni tértek és a szürkület csendjében csak egy-két

lehulló száraz gally koppanása hallatszott. Akkor messziről meghallottam az első korrogó hangot. Megkezdődött a húzás. Kémleltem az égboltot, s amikor egyszer — szememet pihentetni — oldalt néztem, nagy ámulatomra jókora fekete alakot láttam a vágást szegélyező bokrok tövében. Hatalmas vaddisznó lépett ki a tisztásra, tőlem alig húsz lépésnyire. Máig sem értem, hogyan tudott az a mázsás agyaras olyan nesztelenül közelembé férkőzni.

Aprósörétes történet volt puskámban, igyekeztem tehát ismét a szalonkákat figyelni. Éppen idejében. Halkan pisszegve, mint a villám suhant el a nyiladék fölött egymás nyomában két szalonka. Hirtelen dobtam oda a lövést, és az első a bokrok közé esett. Örömben a menekülő disznó csörtetését sem hallottam; rohantam a bokorhoz, hogy mielőtt besötétedik, megtaláljam.

Vágyam teljesült, de első szalonkámat nem fűztem aggatóra, kezemben vittem le a kocsihoz. Az esti homályban már csak körvonalait láttam, mégis nézegettem és útközben egyre símogattam.

Isten tudja, mi bolondító van ezen az egyszerű tollazatú, nagyszemű, hosszúcsőrű madáron. Hangja sem dallamos, korrogása a vadász fülének mégis a legszebb zene. Lehet, hogy a szürkület vagy a tavasz varázsa teszi széppé és titokzatossá. Szeretjük, az idén is várjuk és örülünk a nyomában járó rügyfakasztó, madárdalt termő tavasznak.

CSIPERKE.

Írta Kalmár Zoltán dr.

Hazánkban a gombák magyar elnevezése körül sok a zavar. Az egyes tősgyökeres magyar gombanevekkél vidékenként különböző gombákat jelölnek, ugyanazt a gombafajt pedig sokszor már a szomszéd faluban is másképen nevezik. De talán egyik gombanevvel sincsen annyi baj, mint a »csiperké«-vel. Ezt a nevet az ország különböző tájain igen különféle, sokszor egymástól lényegesen eltérő gombákra használják.

A gombanevek körében tapasztalható zavarok eltüntetése és az egységes névhasználat biztosítása céljából Moesz Gusztáv dr. és Szemere László már régebben összcállította a hazai gombák pontos magyar névjegyzékét, ezt a szakkörök átvették és használják. Ez a névjegyzék a népies magyar gombaneveket olyan gombákra rögzítette, amelyekre legjobban ráillenek és leginkább használatosak. Így került a »csiperke« is, mint gyűjtőnév, véglegesen az alább tárgyalandó gombákra. Megjegyzésre méltó, hogy az ország nagy részében »csiperkegomba« névvel a réten termő, főképen levesnek használatos apró szegfűgombát jelölik, és azonban nem helyes, mert arra igen megfelelő és általánosabban elterjedt a »szegfűgomba« név.

Mindenki ismeri »champignon« néven azt a vastaghúsú, fehér vagy barna, megfeketedő lemezű gombát, amelyet mesterségesen termesztnek és tömegesen visznek piacra. Ennek vadon termő törzsalakját nevezik igen sok helyen csiperkének. A »csiperke« név ily módon került a hivatalos névjegyzékbe e gombák megjelölésére. Ezek szerint

jelenleg »csiperke« a helyes, jó magyar neve a mesterségesen termesztett *champignon*-nak és vadon termő rokonainak. Megjegyzendő, hogy a francia »*champignon*« szó használata amellet, hogy idegen, még helytelen is, mert csupán »gombá«-t jelent, vagyis nem jelöli meg a gomba faját.

A csiperkegombák jellegzetes, könnyen felismerhető gombák. A felületes szemlélő is rögtön észreveszi, hogy tönkjükön szabályos gyűrű, gallér van, kalapjuk alján lévő, sűrűn nőtt lemezeik pedig a fehéres rózsaszínből lassanként vörösbarna színen át megfeketednek. A lemezek megsötétedésének oka, hogy a lemezfelületen termő csirái sötétvörösbarnák, s ezek érésük során a lemezeket sötéteknek tüntetik fel. A galléros tönk és a megsötétedő lemez igen jól jellemzi a csiperkefajokat, mert a többi sötétcsirás gombaféléknek nem galléros a tönkje, viszont az egyéb gallérostönkű gombáknak nem sötétedik meg a lemeze. Ezt a kettős útmutató bélyeget azért célszerű tudni, mert a csiperkéek ehető gombák, s e jegyek segítségével a hozzájuk hasonló mérgező gombáktól könnyen megkülönböztethetők.

Hazánkban a csiperkének körülbelül húsz faja van. Majdnem mind nagyobbtermetű, húsos gomba. Néhány fontosabb faj megérdemli, hogy külön is megemlítsük.

A legismertebb a közönséges-csiperke (*Psalliota campestris*), ennek számos mesterségesen termesztett változata van. Húsos, félgömbalakú kalapja a fehértől a barnáig változószínű, síma

vagy kissé pikkelyes-szálás. A lemezek gyorsan megsötétednek. Tönkje mindig vastag, tömöthúsú, gallérja fejlett. A gomba fehér húsa kettétörve gyakran rózsaszínűre változik.

Ez a közönséges-csiperke jelenleg az egyetlen gomba, amelyet sikerül mesterségesen termesztetni. Vadon is igen gyakori; réteken, legelőkön, kertekben, melegházakban, sőt néha udvarokon és utak szélén is tavasztól őszig tömegesen tenyészik. Minthogy a tenyészőhelyekben nem válogatós, ez a magyarázata annak is, hogy mesterségesen előkészített táptalajon, megfelelően gondozva, természetesen is termeszthető. Gazdasági jelentősége igen nagy. Mint vadon termő gombát is mindenütt ismerik és gyűjtik. A termesztett csiperke pedig élelmezésünkben ma már jelentős nemzetgazdasági tényező, a háborúelőtti időkben még kivitele is igen nagyarányú volt. Termesztésével jelenleg tökéletesen berendezett nagy telepeken, fejlett iparág foglalkozik.

A közönséges-csiperke fontos testvér-faja a mezeicsiperke (*Psalliota arvensis*). Ez a faj még nagyobbtermetű, kalapja pedig igen ellaposodó, szétterülő. Színe rendszeren fehér, a lemezek viszont lassabban feketednek meg. A gomba húsa, de gyakran kívül a kalap bőre is, halványan sárguló foltokat kap. Ez a csiperke az erdőszélek jellegzetes gombája, tehát elnevezése nem egészen helyes. Nyáron és ősszel néha tömegesen található. Éppen olyan izletes, ehető gomba, mint a közönséges-csiperke.

Jellegzetes faj az erdeicsiperke (*Psalliota silvatica*) is. Színe barna, lemezei gyorsan megvörösödnek, majd megsötétednek, megtörve pedig húsa vörösre változik. Az erdőben gyakori, jó ehető gomba.

Elégé ismert még a réticsiperke (*Psalliota pratensis*). Kalapja táblásan felrepedező, pikkelyes, színe fehér, lemezei igen lassan, vöröses-szürkén át sötétednek meg. Réteken és erdei tisztásokon tenyésző faj. Külön említést érdemel, mert — bár nem mérgező — kissé nehezebben emészthető, ezért gyengegyomrú embereknek esetleg gyomorrontást okozhat.

Közönséges-csiperke. (*Psalliota campestris* L.)
Az Országos Kémiai Intézet képtárából.

Érdekes, szép gomba a molyhos-csiperke (*Psalliota perrara*). Igen nagyra nő, sárgásbarna kalapja molyhosan nemezes, magas tönkje kívül finoman pikkelyes, belül üres, csöves. Lemezei gyorsan megsötétednek, húsa megtörve sárgára változik. Többnyire fenyőerdőben, ritkán más erdőben is tenyészik. Jellegzetes, jóízű ehető gomba.

A gyakoribb nagytermetű csiperkék még a következők: az óriáscsiperke (*Psalliota angusta*), a bárnyoscsiperke (*Psalliota velutina*), a halványbélésű-csiperke (*Psalliota cretacea*), a hosszú-szárú-csiperke (*Psalliota silvicola*).

A csiperkék aránylag könnyen felismerhető gombák és közöttük mérgező nincsen. Talán ezért általában közismertek és fogyasztásra mindenütt gyűjtik is őket. Hátrányuk, hogy nem szépen száradnak, ezért inkább mint tartósított (konzerv) készítmények ajánlhatók. Ha a megsötétedő lemezekre és a tönkőn lévő gallérra együttesen ügyelünk, más gombákkal nem téveszthetők össze. Csak a fiatal, még nem sötétlemezű példányokkal kell vigyázni, mert azok az ugyancsak gallérostönkű, de mindig fehérlemezű, halálos mérgezéseket okozó galócagombákkal esetleg összetéveszthetők.

SZARVASBÓGÉS IDEJÉN A BELLYEI URADALOMBAN.

Írta Homonnay Nándor dr.

Szokatlanul meleg szeptemberi éjszaka gördültek a kocsik a kőriserdei vadász kastély elé. Negyedöt órára határozta meg az indulás időpontját és nem sokkal később már élénken ügetve repítettek benünket a jóvérű lovak a mentési erdők felé. A derült, ragyogóan csillagos ég mutatta, hogy még messze jár a hajnal. A kocsit mentén

az erdő fái ütemesen verték vissza a sötétségben kerekeink dübörgését.

Nagy a szárazság. A leapadt Vémelyi-dunaág kompjához a meredek partról egyenként ereszkednek le az erősen fékezett kocsik; a túlsó oldalon egymástól eltérő irányban elválnak, hogy ki-ki végigcserkésszen kijelölt vadászterületén, a

A szarvasbikák párviadala színhelyén a letaposott magas ártéri gaz.
Homonnay Nándor dr. felvétele.

szarvasállományáról híres mentesi, szemencei és petresi ártéri ligeterdőn.

Kocsink balra fordulva, ligeterdők és nádasok között halad. Nemsokára a kocsit is véget ér és símára száradt árterületen kocogunk célunk felé. Helyenként nagyokat roppan a kerekek alatt a lehullott száraz gally, és nagyokat hajladozunk a tekintélyes öreg fák előtt, amikor a sötétségben szemünk felé csap egy alacsonyan elénk hajló oldalág.

A hajnal közelségét már jelzik a madarak. Egy-egy nem látott, csak hallott vörösgém rekedten trombitálva húz el fölöttünk; bizonyára mi zavartuk meg nyugalmát, ezért méltatlankodik. Hangjukból a távolabbi fák koronáján ülő gémekek sokaságára is következtethetünk. Csaknem egy-órás kocsizásunk után kelet felől már pirosolni kezd az ég alja, amikor hirtelen átvág előttünk az egyik nyiladékon a kondájától valahová elkalandozott süldő vaddisznó és sebesen vágatva tűnik el a szomszédos nádasban.

Már világosodik, s a belyei uradalmi erdők madárfejedelme, a réti-sas is előkerült. Száraz fatörzs csonkján ül és szembefordulva, köszönti a párás levegőben felbukkanó, sugarainak melegségével még takarékoskodó, vörösen izzó napkorongot.

Rövid időre megállunk és hallgatózunk. A bikák reggeli hangversenye még nem kezdődött el. Előkerül a bögőszarv; *Albrecht királyi herceg Ófensége* rövid időn belül többször megszólaltatja. Semmi felelet.

Tovább megyünk és ráfordulunk egy még mélyebb, nedvesebb pász-tára; kocsink kerekei mély nyomokat szántanak bele.

Összeborult, elszáradt, korhadó fa-

törzsek fekszenek előttünk és eltorlaszolják haladásunk irányát. Nagyon kanyarodunk jobbra; a kitérő vadászlovak nekifeszülve, röptenek tovább még vadabb és járhatatlanabb részekbe. Ott új kép tárul elénk. A nagy szárazságban lepadt vízfénék fölött ezrével kavarnak a danksirályok. Hatalmas fehér felhőbe verődve, szállnak ide-oda és lármásan szedik táplálékukat, nem sok ügyet vetve a festői táj látogatóira.

Többször megszólal a bögőszarv, míg végre távolról feleletet kapunk. Abban az irányban haladunk, ahonnan a bögést hallottuk és az ismételt ingerlő hangra néhány bögő bika hangját hozza

felénk a hajnali lágy szellő. Sorozatos bögések következnek, aztán benne vagyunk reggeli hangversenyükben.

Ismételt ingerlő hangok után még a halk beszélgetést is abbahagyjuk, csak ujjainkkal mutogatva, jelezzük a velünk feleselő bikák számát.

A lovak óvatosan, lassan viszik a kocsit a süppedős árterületen tovább; egyszerre előttünk balra két tehén lép ki az egyik nádasból.

Megint hangot adunk, erre az egyik bika 500 lépésről, valahonnan a biztonságos nádasból, felel.

Alig mentünk néhány lépéssel tovább, tőlünk jobbra körülbelül 300 méternyire, a nádas széle előtt, mint a szobor, áll velünk szembefordulva egy pompás tizennyolcas. Mozdulatlanul, gyanakodva figyel, de a lovakat és a kocsit látva, meg-

Lóval vontatjuk az elejtett bikákat vissza, párviadaluk színhelyére.
Homonnay Nándor dr. felvétele.

nyugszik és helyén marad. Széles fűzfatorzs takar bennünket, kényelmesen leszállhatunk a kocsiról.

A kíséző vadász szeméhez emelt messzelátóval várja a puska dördülését, mert valószínű, hogy utána — akármilyen jó lövést kap a bika — a nádasba ugrik; ezért néhány pillanat alatt kell a sebést megfigyelnie. A puska durranása és gyors ismétlés után a bika észrevehető jelzés nélkül a nádasban eltűnik.

Megjelöljük a rálövés helyét és gyalogosan megyünk tovább.

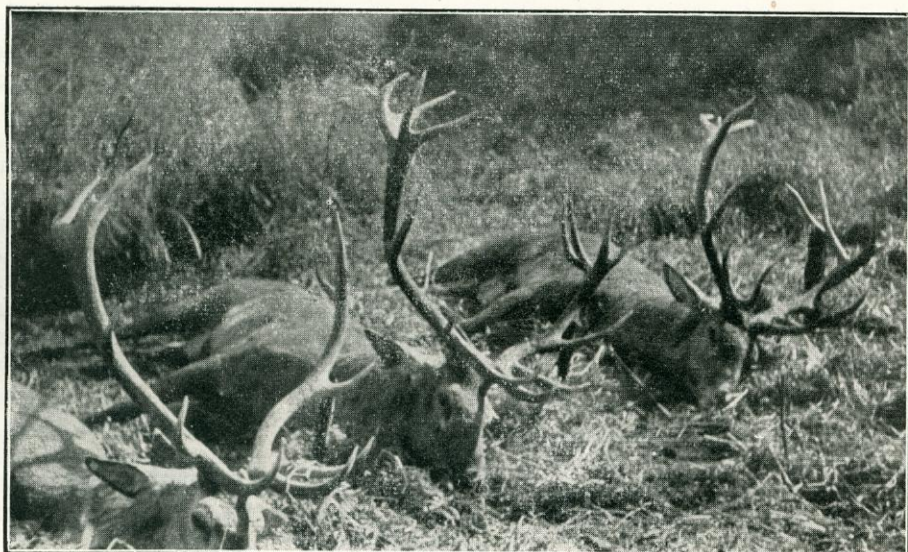
A bőgőszarv hangjára három bika egykilométeres körzetből felel.

A Fenséges Úr három ujját felém mutatva, jelzi a három bikát, ugyanakkor valami erősen megzörgeti a nádat, majd néhány pillanatra csend támad.

A bikák ingerlését szenvedélyesen erős hangokkal folytatjuk, megint kapunk közlő feleletet, majd kisvártatva agancs-csattogás hallatszik az egyik nádasfolt felől. Gyorsan lépkedve, helyenként futva, egymás nyomában sietünk a hang irányába, noha a süppedő árterület buja növényzetében csendesen járni csaknem lehetetlen.

Az agancsok összeverődésének zaja folyton erősödik. Sűgva mondom, a verekedő bikák agancsa úgy összegabalyodott, hogy nem tudnak szétválni.

Egyszerre megpillantjuk, tőlünk 80 méterre, egy nádasrész mellett, a magas gazzal benőtt tisztáson, az egymást vadul öklelő bikákat. Olyan mámorosak, hogy észre sem vették közelükbe lopakodásunkat. Lélekzetünket visszafojtva, néhány pillanatra egy kiszáradt fatörzs mellől

A félperc alatt elejtett három szarvasbika.
Homonnay Nándor dr. felvétele.

figyeljük a pazar jelenetet. Csak a hátuk látszik ki az előttünk még érintetlen magas gazzól; vad haraggal egymást ide-oda tologatva, tapossák le nagy területen a tisztás buja növényzetét. Jól halljuk a száraz gaz ropogását.

Néhány méterrel még közelebb megyünk. Kezembem a 21-es gyújtótávolságú Tessár-lencse csöve, kevésbé érzékeny színes filmre töltve. Az idő még csak 8 óra 10 perc, gondolatban szinte rimáncodom a bikáknak, hogy tolják ki egymást a tisztásnak fényképezésre lényegesen kedvezőbb, napsütötte részére. Sorban készülnek felvételeim.

Végre az erősebb bika kinyomja a másikat a napos területre. De ettől már nem sokat remélek, mert a gyenge világítás az akadálya a gyors pillanatfelvételeknek; csüggedten sűgöm a Fenséges Úrnak, hogy a helyzet reménytelen. Puskáját lövésre készen tartva, biztat, csak folytassam a fényképezést, a bikák már nem menekülhetnek meg.

Még kétszer csattintom el a gépet, mire a legyőzött tizenhatos menekülni kezd, nyomában a támadást folytató, győztes tizenhatalossal. Éleset dörren a puska, jól látom az egyik bika jelzését, ajánlom a másik elejtését is, a második dörrenésre annak a jelzését is bemondom, mert a kíséző vadász tíz-tizenöt lépésnyire mögöttünk maradt. A két verekedő bika eltűnt, az egymásután gyorsan elhangzott két lövésre pedig előugrik a közeli nádasból egy tizenhatos harmadik bika. Néhány pillanatra a nádas szélén mereven figyelve megáll, és hamarjában nem tudjuk, nem a párvialdal egyik szereplője fordult-e vissza sebesülten. A harmadik lövés dördül, s a bika hátulso két lábával kirúgva, jelzi a sebést, néhány métert rohan, majd eltűnik szemünk elől.

Szótlanul nézzük egymást és gondolatban elrendezzük a lezajlott pillanatok eseményeit. Vérnyomokat keresünk, de erre ez alkalommal szükség

A szarvasbikák kizsigerelése. Homonnay Nándor dr. felvétele.

nincsen, mert a tőlünk jobbra eső nádfolt mögött, százméteres körzetben, a ligeterdőben fekszik három kimult nagy bika, a két tizenhatos és a tizennyolcas.

Megvizsgáljuk az elejtett bikák golyóvágta sebeit ; kettő a lehető legjobb lapockalövést kapta, csupán a harmadikon csúszott a golyó kicsit hátrább, amit jelzésén is észrevettünk.

Alaposabb vizsgálódás után megállapítjuk, hogy a tizennyolcas nyakát egy golyólövés horzsolta. Ebből arra következtetünk, hogy ez volt az a bika, amelyre a hibázásnak vélt két első lövés esett, s amikor előlünk menekült, került szembe vetély-

társával, és a rigyetés mámorában vadul dulakodni kezdtek. Nyaksérülése talán még fokozta haragját.

A kocsiból kifogott egyik lóval a verekedés színhelyére, a letaposott erdei tisztásra húztattuk az izgalmas hajnali cserkészet zsákmányát. A három bikát sorjában kizsigerelve, megnyugvással állapítottuk meg, hogy elejtésükből az európai hírvadászterület szarvasállományára semmi kár nem származott, mert közülük kettő már hanyatlófélben volt, és a harmadik is mindenképpen megérett az elejtésre. Mind a három rövid pillanatok alatt egy felejthetetlen, ritka élménnyel gazdagította emlékeink és vadásztapasztalataink sorát.

A GÓLYÁK ÉLETÉBŐL.

Írta Smuk Antal.

A budapesti rádió mult évi augusztus hó 29-i hírei között hallottuk a következő kis hírt: »Kiskőrösről tegnap költöztek el a gólyák, egy héttel később, mint tavaly...« Ez a kis hír ugyan nem hatott mint valami nagy esemény, de ha közelebről nézzük, mégis érdekes.

A madárnaptár szerint a gólyák legkésőbb az augusztus 20-át megelőző napok valamelyikén távoznak el. Ezt az időpontot elég pontosan tartják be, azon túl csak néhány madár marad vissza még rövid időre, hogy aztán az is mielőbb eltűnjön. A mult évben azonban a zöme visszamaradt ; nemcsak Kiskőrösön, az Alföldön, hanem a Dunán túl is, és valószínűleg az ország más részeiben is megkéstek. Meg kellett késniök, mert a mult év tavaszán hozzánk is későn érkeztek. Késégtelen, ha későn jönnek, későn is távoznak, de nem azért, hogy egy megszabott időt mindenképpen itt töltsenek, hanem mert az ivadékok felnevelése követeli meg az időzést nálunk addig, amíg nem végeztek vele. Később kezdhetek a költéshez, később is fejezték be ; mégsem késnek az őszi elvonulással annyit, mint a tavaszi érkezéssel. Ezt az előnyt csak a fiókák nevelésével tudták elérni.

Tudjuk, hogy valamely ivadék nevelési idejét valamennyire lehet szabályozni, megnyújtani vagy meg rövidíteni, aszerint, mennyi táplálékot kap. A fiókat kellő táplálékkal jó erőben és fejlődésben tarthatjuk. Ha azonban a rendesnél kevesebb ételmet adunk neki, fejlődésében visszamarad, viszont ha bőségesen tápláljuk, gyorsabban növekedik és fejlettségét időnap előtt éri el ; ezzel az időbeli késések jól pótolhatók. A multévi kései költés után azt várhattuk volna, hogy az utódok nevelése később fejeződik be, az új nemzedék mégis csupán egy héttel később lett készen a vándorlásra, mint tavaly. Mivel a szülők őszi tartózkodásukat nem nyújthatták meg annyira, amennyit a rendes körülmények egyébként megszabtak volna, más módszerhez folyamodtak ; meggyorsították a fiókák nevelését, illetve fejlődését. De, ahogyan említettem, a fejlődés meggyorsításához a szokottnál jóval több táplálék szükséges. Márpedig a szülők csak arra képesek, amire a három-, négy- vagy legfeljebb öttagú fészekalj felnevelésére természetüknél fogva berendezkedtek. Ennek gondozása a szülők képességét kimeríti, nem tudnak ilyen népes családnak a kelleténél bőségesebb táplálékot hordani, hogy a fiókák fejlődését meggyorsítsák. Márpedig az imént azt állítottuk, hogy a fejlődést meggyorsították, vagyis bőségesebb ételmet hordtak fiaiknak. Hogy ez így volt,

illetve így lehessen, nem erejüket fokozták rendkívüli teljesítményekre, hanem más, egyszerűbb megoldást kerestek ; fiaik számát apasztották le annyira, ahogyan azt a legkedvezőbb fejlődési körülmények megkívánták. Mennél kisebbre apasztották a családot, annál bőségesebb lehetett az élelmezése, úgyhogy olyan fejlődést biztosíthattak az ivadéknak, amilyent egyáltalán elérhettek. Ezért voltak a multévi fészek anyyira néptelenek. A legtöbb fészekben csak egy-két fióka nyújtogatta nyakát ; sok fészek üres volt és a szülők csak megszálltak benne. Mennél később érkeztek a fiókák, annál gyérebb volt a fészekalj, vagy egyáltalán üres maradt az elkésett madarak otthona, mert az aránytalanul rövid időt már ezzel a módszerrel sem tudták helyrehozni. Ez a megoldás nem látszik ugyan természetesnek, pedig nagy bölcsesség rejlik benne. Az élővilágnak a fajfenntartás a célja, erre törekszik mindenképpen. Hogy ez aztán mennyire sikerül, az az elmondottak figyelembevételétől függ. Biztos, hogy eredményesebb kevés utóddal béérni, mint utód nélkül lenni. Ha nem folyamodnak ehhez a módszerhez, mellőzni kénytelenek a költést vagy a teljes fészekalj nevelésével belejutnak az őszbe. Ennek meg az a következménye, hogy vagy itt hagyják serdületlen fiaikat s azok elpusztulnak, vagy ők is itt maradnak, akkor pedig az egész »menetrend«-et felborítják. De a vázolt módszerrel eleget tettek fajfenntartási kötelességüknek is, és betartották a vonulási törvényt is.

Hogy a szülők mennyire iparkodtak egyetlen fiókájukat gondozni, abból láttuk, hogy még augusztus 20-a táján is szorgalmasan hordták neki az ételmet ; a fióka még akkor is követelő, sziszegő hangon fogadta tele beggyel hazatérő szülőit ; alig »egy héttel később« pedig már ő is szárnyra tudott kelni a többivel déli irányban.

Eddigi feltevéseink szerint a fiókák száma mindig a táplálék mennyiségétől függ. Amikor bőségesen van táplálék, a fészekalj népes, táplálékszűk esztendőben pedig kevés fiókat tételeztünk fel. A mult évben azonban csődöt mondott e tudományunk, mert éppen az ellenkezőjét tapasztaltuk. Ismeretes, hogy tavaly a fészek nagyon néptelenek voltak, pedig tavasszal is, nyáron is bőségesen volt élelem. Azt várhattuk volna, hogy a fészek népesek lesznek, mégis, éppen az ellenkezője történt. Tehát a költés eredményét sohasem a táplálék mennyisége, hanem mindig a fiókanevelésre való időtartam szabja meg.

Kérdés ezután, hogyan csökken az ivadékok száma. Kevesebb tojást raknak-e a szülők, vagy a meglévő fiakat hányják ki fészükéből? Sokan és sokat foglalkoztak már ezzel a kérdéssel. Nagyjából az a vélemény alakult ki, hogy szárazság idején a szülők a felesleges fiakat kidobják. Ehhez azonban emberi előrelátás volna szükséges! Ez a vélemény egyébként is tarthatatlan, csupán elképzelés eredménye. Hogy dobnak ki ivadékot a fészekből, az ismeretes, de ez nem bizonyít semmit. A gondoskodás az utódokról nem önkény, hanem törvényszerűség az állatok világában. Márpedig ha az, akkor nincs erő megváltoztatására vagy módosítására. Vakon engedelmeskednek neki. Ha külső okok másra készítetnek, mint ami a terv volt, az sohasem a szülők számítássa. Ha az ivadék megbetegszik vagy elpusztul, a szülők kidobják, de ezt nem számításból teszik, hanem valami külső behatás miatt. Ebben nincsen célszerűség, csupán az életfolyás gátlása, amitől meg kell szabadulniuk. Amit a szülő világra hozott, attól nem szabadul meg, csak a halál választja el idő előtt. Felneveli és nem pusztítja el, ha életébe kerül sem, mert a szülői törhetetlen ragaszkodás és szeretet a gondozást parancsolja. Ha egyik szülő elpusztul, az életben maradt nem lankad, a fiókák felét nem dobálja ki, hogy munkáján könnyítsen. Változatlan szorgalommal, tollseprűvé koptatott szárnyal is hordja az élelmet, ahogyan csak bírja. A munka nehéz, lassan halad, célját mégis eléri, legfeljebb kicsit megkésik, meghosszabbodik a nevelési idő a kevesebb táplálék miatt.

Ezekután azt kell feltételeznünk, hogy az utódok számát már a költés elején, a tojásrakás idején, illetve ezt megelőzően csökkentik, de hogyan és miképpen, arra egyelőre felelni nem tudunk.

A kis rádióhír egyszerűnek, semmitmondónak tűnt fel, pedig egész sor megoldatlan kérdést tárt elénk. Az egyheti késés nem idővesztés, hanem nemzedékek végzetét rejtette magában.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK

Hány állatfaj népesíti be Földünket? Attól a pillanattól kezdve, amikor az ősember az első állatot megnevezte, a Földünket benépesítő állatfajok ismerete egyre gyarapodik. A megismerés üteme a régebbi korokban természetesen meglehetősen lassú volt, noha már a régi népek, az asszírok, a babiloniak, a régi kínaiak, az egyiptomiak, a görögök, a rómaiak aránylag sok állatfajról tudtak, de tudásuk természetesen még meglehetősen kezdetleges, hézagos, sőt zavaros volt. Nem igen tudták még az egyes állatfajokat egymástól élesen megkülönböztetni; ez sok zűrzavart okozott, és a tudás fejlődését, gyarapodását ugyancsak hátráltatta. Ez az oka annak, hogy *Linné* híres rendszerező munkájának, a »*Systema Naturae*« 1758-ban megjelent tizedik kötetében aránylag kevés, mindössze 4236 akkor ismert állatfajról ad számot.

Linné irányelvei nagyot lendítettek az állatrendszerezők munkásságán. A kettős elnevezés folytán egyszerűbbé, világosabbá lettek a *Linné*-t megelőző korok tévelygései, hiszen akárhányszor még az is megessett, hogy ugyanazt az állatot az egyes szerzők különböző neveken szerepeltették és még a szakemberek sem igen tudtak az összevisszaságon eligazodni. A serény munkának meg is lett az eredménye. Egyre-másra

írták le az újonnan megismert fajokat; a *Linné*-féle szerény szám rohamosan növekedett, úgyhogy a századforduló körül már mintegy öt-hatszázezerre becsülték az ismert állatfajok számát.

Mintegy másfél évtizeddel ezelőtt, 1928-ban *Hesse* német állatbúvár — az egysejtűek nélkül — számbavette az eddig ismert állatfajokat. Szerinte, összállításának lezártáig, 1,013.773 többsejtű állatfajt írtak le, ezekből 944.900 a gerinctelenekre, 68.873 pedig a gerincesekre esik. Legtöbb állatfajt a rovarok csoportjából ismerünk (750.000), majd a puhatestűek (104.000), a pókszabásúak (28.000), a rákok (15.500), az alsórendű férgek (9.000), a soklábúak (8.100), a gyűrűsférgék (7.600), a virágállatok (6.100), a szivacsok (4.500), a tüskésbőrűek (4.200), a tapogatókoszorúsok (3.300), a hidraállatok (2.700), a zsákállatok (1.600), a kehelyállatok (200), a bordás meduzák (100) következnek. A gerincesek közül a madarak 28.000, a halak 20.000, az emlősök 13.000, a hüllők 5.461, a kétéltűek 2.858 ismert fajszámmal szerepelnek. Az adatokat *Dudich Endre dr.* nemrég megjelent könyvéből¹⁾ vettük; ő a táblázatában jórészt a *Hesse*-féle adatokat használta fel, csak a gerincesekre vonatkozó adatokat bővítette ki.

Mindezek alapján *Dudich* a Földünket benépesítő állatfajok számát legalább másfélmillióra becsüli. Tekintettel azonban arra, hogy az elmúlt másfél évtized alatt is a munka lankadatlanul folyt, hiszen szinte napról-napra jelennek meg új fajleírások, meg azután arra, hogy Földünknek állattani szempontból még igen sok átkutatlan pontja van — gondoljunk csak többek között a mélytengerek eddig alig ismert állatvilágára, új életterek felfedezésére — idővel alkalmasint még a másfélmilliószám is emelkedik. *Szalay László dr.*

Az állat a díszítő művészetben. Az Altamira-, a Castillo- és több más barlang művészi állatképei, Franciaország, az Atlaszhegység csodálatos sziklarajzai, az Afrika déli tájainak késői kőkorából származó állatképek beszédes tanubizonyságai az ősember művészi képességeinek. Ezek, az élményeiből vett rajzok, képek ezenfelül még azt is elárulják, hogy az ősember igen jó megfigyelő volt, művészetével az állat alakját is, mozgását is a legtöbbször hűen, félreismerhetetlenül örökítette meg. Megfigyelései, rajzai vetették meg voltaképpen a természet megfigyelésének, a művészeteknek, a tudásnak alapját.

Később, amikor már esontból, agancsból készült különféle szerszámokat használt, azokra is rákarcolta ama állatok képeit, amelyekkel ádáz harcokat vívott, amelyek környezetében éltek. Ebben alkalmasint már nemcsak a művészi kielégülés, hanem az a vágy is sarkalta, hogy különösen kedveltebb használati tárgyait valamely állat képével, esetleg emlékezetesebb vadászélményével díszítse.

Mindezekről az ősrégi időktől azután minden korban megtaláljuk az állati díszítményeket az agyagból, porcellánból, különféle fémekből, márványból készült tárgyakon, szövött anyagokon, épületeken és sok egyéb dolgon. Az állatvilágból vett díszítmények alkalmasint megelőzték a növényvilágból vett és szintén igen gyakran használt ékítményeket, hiszen az ősemberre, pusztán életéért vívott küzdelmei során, jóval mélyebb és maradandóbb hatást gyakorolt a dühös, száguldó vagy

¹⁾ *Soós-Dudich: »Az állat és élete«* II. kötet, a Kir. Magy. Természettudományi Társulat kiadása. Budapest, 1943.

alattomosan meglapuló, babonás tisztelettel rettegett vad, mint a széperzékét csak később fejlesztő ártatlan növény.

Az állati díszítményeken az állatok természetes vonalait a régiak rendszeren hűen érzékeltették, úgyhogy az állat jól felismerhető; máskor viszont a sok módosítás, alakítás már csak sejteti, milyen állatot akartak ábrázolni. Attól sem riadtak vissza, hogy két esetleg több állatból szerkesztettek össze valamilyen szörnyet, ekként keletkezett a kínaiak és japánok mesészerű sárkánya, az egyszarvú és más hasonló, képzeletszülte állatalak. A címeknek is kedvelt tárgya volt az állat, különösen az erőt és a hatalmat képviselő oroszlán és a sas.

Tárgyaiknak, épületeiknek illetően díszítésére elődeinket nemcsak széperzékük sarkalta, hanem alkalmasint vallási alapjai is lehettek, különösen, amikor egyes vallásokban bizonyos állatok mint jelképek kezdtek szerepelni.

Újabb az állatalakok használatát díszítésre kezdik elhanyagolni, mintha a divatja lassan megszűnne. Dehát például a kocka vonalait utánzó sívár, úgynevezett »modern« épületeinken mi értelme lenne bármiféle díszítésnek.

Szalay László dr.

K Ö N Y V E K R Ő L

Bandat Horst: *Olajat keresek Celebeszen.* 299 oldal, 100 képpel. Budapest 1943. Dr. Vajna és Bokor kiadása.

Mi magyarok, akik azt a kis kaput, azt a kis ugródeszkát ki, a nagyvilágba is elvesztettük, méltán irigyelhetjük azokat a nemzeteket, amelyeknek gyarmataik vannak, a világjáró utazókat, kutatókat, mert személyesen ismerkedhetnek meg olyan tájakkal, amelyek elbeszélések és olvasmányaink alapján csak ábrándvilágunkban élnek. De mivel éppen az említett ok miatt vajmi kevés a kapcsolatunk a forróégyövi vidékekkel, ilyenirányú irodalmunk is meglehetősen szegényes, elképzeléseink a gyarmati világról akárhányszor hamisak, túlzottak, ferdék. Ezért fogadunk örömmel minden olyan könyvet, amelynek szerzőjében megbízunk, hogy tollából az előttünk ismeretlen világról nem torz, elnagyolt képek vagy éppen koholmányok, hanem a valóságnak megfelelő, képzeletmentes adatok kerülnek az olvasó elé.

Bandat Horst ezek közé tartozik. Nevével szakfolyóirataink és napilapjaink hasábjain elég gyakran találkozunk. Már az a körülmény, hogy sokoldalúan képzett természetbúvár, elsősorban földtantudós, sem engedheti meg képzeletének felelőtlen csapongását, hanem a látottak, a tapasztaltak leírásában tollát a higgadt tárgyilagosság, a jóhiszemű megítélés fűkezi.

A szerző mint olajkutató több évet töltött a maláj szigetvilágban a Shell-olajcsoport szolgálatában. Hivatása Celebesz szigetére is elszólitotta. Egy évig tanulmányozta ott az olajlehetőségeket. Ebben a könyvében a művelt közönségnek írja meg az olajkutató küzdelmes, fárasztó életét olyan vidéken, amelynek jórészt még meglehetősen hézagosan ismertük. Tulajdonképeni feladata elvégzése mellett alkalmat nyílt arra is, hogy az ottani növény- és állatvilágról, valamint a bennszülöttek, különösen a fejjavadások életének több érdekes mozzanatáról képet adjon. Külön fejezetet szánt a krokodilusoknak és a mérges kígyóknak. Az előbbiekről igen kellemetlen tapasztalatai vannak, az utóbbiakról azonban megállapítja, hogy

korántsem marnak meg annyi embert, mint gondolnók, azért a kígyómarások halálesetek hozzánk kerülő akárhányszor túl magas száma nem felel meg a valóságnak. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a Celebeszen élő mérges kígyók nem veszedelmesek és a kellő óvatosságot mellőzni lehet. Oda repülőgépen utazott. Könyvének mintegy harmada ennek a repülésnek pompás leírása.

Az ügyesen összeválogatott, jól sikerült képek egytől-egyig a szerző eredeti felvételei.

Szalay László dr.

Buck Frank: *Eleven zsákmány.* 317 oldal, 16 képpel. Budapest, 1943. Dr. Vajna és Bokor kiadása.

Egyik igen kedvelt, tanulságos szórakozása mind a főváros, mind pedig, ha Budapestre kerül, a vidék aprajának, nagyjának az állatkerti állatok nézegetése. Megbámulják az idegen földön honos állatok nekünk akárhányszor szokatlan alakját, elgyönyörködnek néha félelmetes, máskor mókás viselkedésükben, ügyeskedésükben, mulattató, fura mozdulataikban. Szemtől-szembe láthatják azokat az állatokat, amelyekről azelőtt csak olvastak vagy hallottak, amelyekről a leírások és képek alapján többnyire nem egészen helyes elképzeléseik voltak. Az állatkerti látogató az állatokra vonatkozó sokféle kíváncsiságát, tudásvágyát elégítheti ki. Egy igen érdekes, mondhatni izgató kérdésre azonban az állatok pusztá nézegetésével, még állatkerti tanulmányozásával sem kaphat feleletet. Nevezetesen, hogyan fogják be lehetőleg sértetlenül, különösen idegen földön az élő állatokat. Ha efféle dolgok is érdeklik, az állatkert szakembereihez, vagy pedig valami ilyentárgyú, megbízható könyvhöz kell fordulnia.

Erre igen alkalmas *Buck* legújabb könyve. *Buck* Észak-Amerikában született és mint hivatásos állatbefogó ötször utazta körül a Földet. Legszívesebben Ázsia déli részének és a szomszédos szigetvilágnak vadállatait gyűjtötte. Főhadiszállása évekig Singaporeban volt. Izgalmas életének érdekesebb eseményeiről már két kötete jelent meg. Ez a harmadik. Élményeiből nagy sikert aratott két pergőképet is készített. Ebben a könyvében is bőséges bepillantást enged különösen a közönségtől annyira megbámult nagyobb vadállatok elfogásának titkaiba. Mert bizony sok tudást, szakismeretet, leleményt, türelmet, szívósságot, gyors elhatározást, időt és pénzt igényel ez az akárhányszor életveszélyes foglalkozás. Közben nem mulasztja el, hogy az Ázsia déli része és a maláj szigetvilág bennszülötteinek, valamint az ott élő fehéremberek életéből is elmondjon roppant érdekes, jellemző dolgokat. Mindezeket gyorsan pergő, könnyed, csevegő modorban írja le. Könyvét legrovidebben, egyúttal legelőnyösebben azzal jellemezhetjük, hogy nem tudjuk letenni, amíg az utolsó betűig ki nem olvastuk.

Barát Annie dr. fordítása általában jó, az eredeti angol szövegnek megfelelően könnyed, bár a jó magyar szavakkal is helyettesíthető idegen kifejezések — például *dzsungel, bungalow* és társai — és néhány angol, de főképen számos maláj, magyarul is kifejezhető vagy körülírható szó elég sűrű alkalmazása zavar. Az ilyen szavak használatával a magyar fordítás egy cseppet sem lesz sem érdekesebb, sem értékeesebb. Néhány bosszantó, túlságosan pesti, közelebről lipótvárosi ízü »kiszólás« — például »imádok itt lenni«, »megnézem magamnak«, »vált bekvártéjözva« — meg éppen elmaradhatott volna. Mindmegannyi valóságos merénylet a magyar nyelv szelleme és törvényei ellen.

Szalay László dr.

K. Rhédey Zoltán: *Verébtől a szarvasbikáig.* 8°, 286 oldal, 32 képpel. Budapest, 1943. *Dr. Vajna és Bokor* kiadása.

Vadászember annyira szeret vadászkönyvet olvasni, olyan hálás olvasója a vadászati elbeszéléseknek, hogy a szerző javára elfogult bíráló. Amikor tehát ennek ellenére megütközik a szerző írásmódján, erre igen komoly oka van. Nem tudjuk, a szerző mennyire komolyan gondolta könyve előszavában annak bejelentését, hogy »nem vagyok író és nincs rátermettségem az írásra... úgy vedd hát könyvem, hogy ne az íróat keresd benne, ne a stílus szépségeit bíráld, hanem a vadászat leírását...« Alighanem maga sem tudja, hogy erre a mentegetőzésre milyen súlyos oka van, mert ha tudná, mennyit vét írásában szép magyar nyelvünk ellen, bizonyára igyekezett volna elbeszéléseit kevesebb németességgel, kevesebb magyartalansággal, szebben, helyesebben, magyarosabban megfogalmazni, vagy pedig kéziratát kijavította volna egy hozzáértő magyar emberrel, aki — csak néhány példát említve — nem »távcsoveze«, nem »csinál szélvizsgálatot« sem »heccet«, akinek nincsen »receptje« a cserkészésre, lova nem »megy apró trappban«, kutyája nem »faldossa gyönyörrel« az elejtett disznót, keze, térdje nem »citerázik«, és beszédéből hiányzanak az olyan szavak, mint a »zokni«, »féder«, »blúz«, »spriccellt vér«, aki nem ló a disznó »pofájába« és nem érez »maradéktalan« örömet, aki tudja, hogy a »vad« szónak, mint gyűjtőnévnek nincsen többesszáma, s ezért nincsenek »vadjai« és nem beszél sem »apróvadakról«, sem »magyvadakról«, aki nem tagadja meg a magyar nyelv egyik sajátosságát, az ikés igék hangzatos ragozását. De elég a mutatóba felsorolt hibákból! Még csak megjegyezni kívánjuk, hogy szemrehányásunk az ilyen nyelvrontásért — nem is szólva a helyesírási hibákról — nemcsak a szerzőt, hanem kiadóját is illeti.

A szerző szenvedélyes vadász és elbeszéléseiből megtudjuk, hogy természetimádó is. Hangulatosan írja le a Hortobágyot, »Őszi ökrényalak« című elbeszélésében meghatóan mondja el az öreg róka elejtését, igen szép »Vidralesen« című rövid fejezete, kedvesen számol be a ragadozómadarakra vonatkozó megfigyeléseiről, és igen rokonszenves az a megállapítása, hogy nem a trófea nagysága fontos, hanem megszerzésének módja és körülményei.

Írására jellemző egyenessége, őszintesége. Könyvében mindenütt lüktet a fiatalság duzzadó ereje, mely saját fiatalságunkat juttatja eszünkbe. Amit leírt, mind élmény, s ez könyvének legnagyobb erőssége.

Éhik Gyula dr.

ÁLLATKERTI HÍREK

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJÉNEK KÖZLEMÉNYEI

A **pannoniaigyík** vagy **magyargyík** az állatkerti kígyóház egyik legkevésbé feltűnő, de talán legkedvesebb lakója. Kis üvegmedencéje a kígyóház bejáratától jobbra, állványon van s a látogatónak rendszerint elkerüli figyelmét. Pedig érdemes megállni mellette és megvárni, amíg a kis gyík fakéregbúvóhelye alól előmerészkedik. A fényespikkelyű, bronzosan csillogó, barnatestű, élénk gyíkcoksa alig hét-tíz centiméter hosszú. Hengeres, nyúlánk testének két oldalát sötét-

barna szegély díszíti. Elevenen, gyorsan, kígyózó mozgással halad, közben apró lábait alig használja. Azért is vélik átmeneti alaknak a kúszó-futó lábasgyíkok és a kígyómódon csúszó lábatlan törékenygyíkok között.

Magyargyík vagy pannoniaigyík a neve, mert külföldi kutatóktól függetlenül, *Kitaibel Pál* fedezte fel még a múlt század elején a budai hegyekben. Nap-sütötte kőves, cserjés, délifekvésű hegyoldalakon tanyázik leggyakrabban. Ilyen életkörülmények között találták rá a Sashegyen és a Mátyáshegyen. *Pénzes Antal dr.* újabban a budai Vadaskert középső részén, ugyancsak délifekvésű tölgy- és csererdőben figyelte meg, *Fehér Jenő* pedig a Törökvesz déli lejtőjén és a Guggerhegyen állapította meg jelenlétét. *Entz Géza* a Szent Györgyhegyen, *Lendl Adolf* Vác mellett a Nagyszál-hegyen gyűjtötte. *Fejérváry Géza dr.* Magyarország hat vármegyéjéből, mégpedig Krassó-Szörény, Zala, Pest, Hont, Nógrád és Heves vármegyékből mutatta ki és szigetszerű életteréből arra következtetett, hogy hazánkban kihalófélben van. Noha a ritkább fajok közé tartozik, sziget-szerű előfordulásából talán mégsem következtethetünk kihalására. Kicsiny, alig feltűnő alakja és bujkáló természete miatt nem könnyű ráakadni, bronzbarna színe is jól egybeolvad a haraszt színével, de a gondos kutató valószínűleg hazánk minden részében — ahol számára az életkörülmények kedvezőek — megtalálná.

Fogságban könnyen megszelídül és gondozójának sok örömet szerez. *Lendl Adolf* említi, hogy lakásában tartott magyargyíkjai, amikor feléjük közeledett, hozzájöttek és félelem nélkül túrték simogatását, sőt nem ijedtek meg, ha tenyerébe vette őket. Friss hangyatojással, apró húsdarabkákkal és legyekkel etette és vízbemártott fűszálakon csillogó vízceppekkel itatta kedvenceit.

Állatkerti példányunk is szelíd, kezes jószág. Párja nemrég pusztult el, de reméljük, még ezidén sikerül a veszteséget új példányok gyűjtésével pótolnunk és a kis üvegmedencét megint benépesíthetjük a magyarszarmazású szép gyíkkal. *Haller dr.*

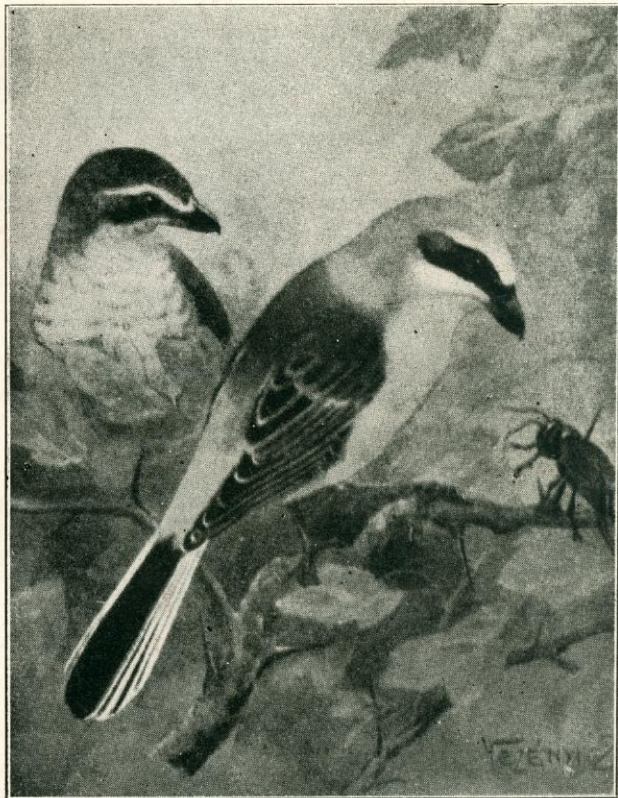
A **töviszúró-gébics** (*Lanius collurio L.*) a házi verébnél nem sokkal nagyobb madár. Hazánkban helyenként igen gyakori. Sokféle népies neve is bizonyítja, hogy mindenütt jól ismerik. A hím igen tetszetős madár. Háta barnavörös, hasa, melle rózsásfehér, feje, tarkója, farkcsíkja kékesszürke, szemcsíkja fekete, középső farktollai szintén feketék, a szélsők fehéren szegettek. A tojó tollazatának színezete sokkal egyszerűbb.

A töviszúró-gébics Európa középső részében mindenütt előfordul. A bozótos sűrűségeket igen kedveli. Rendszerint bennük üt tanyát, de kertekben is megtelepszik. Alacsony helyen épült fészkeiben négy-hat tojás van. A tojások színe igen változatos. Az egyik fészekben halványzöldek, a másikban rózsaszínűek vagy sárgás árnyalatúak. Vastagabb felük barnás vagy szürkés pettyekkel tarkított.

A töviszúró-gébics rovarokkal, kisebb gyíkokkal táplálkozik, és az éneklőmadarak fiókáit is elrabolja. Sok rovar, főképen szöcskét, tücsköt, darazsat, méhet pusztít. Amit egyszerre megenni nem tud, azt a fák töviseire tűzi és később fogyasztja el. Gébicsfelszúrta rovarokat kertjeinkben a szilvafák tövisein is gyakran láthatunk.

Házátját gondosan őrzi. Fészke közelében és vadászterületén nemcsak fajtársait nem tűri, hanem a kisebb éneklőmadarakat is elűzi.

A tövisszűrő-gébics fogságban nem sokáig él. Három-négyéves példányok igen ritkák. Legtovább a fészkükből kiszedett, mesterségesen felnevelt fiókák maradnak meg. Ezek megszelídülnek, gondozójukat felismerik. Általában nyugodt természetű madarak, kalitkájukban, röpdéjükben keveset mozognak. Maguk mellett más madarat nem tűrnek meg, de egymással jól megférnek.

Tövisszűrő-gébics. Vezényi Elemér festménye.

Tél utóján azonban megváltozik a helyzet és a torzsalkodások napirenden vannak. Úzik, hajtják, verik egymást, s mire kítavaszodik, rendszerint csak a közülük leg-erősebb példány marad életben.

A tövisszűrő-gébics más madarak énekét könnyen eltanulja. Ezt a szabad természetben is megteszi és dalával gyakran több madárfaj énekét utánozza. Állatkertünkben egy hároméves példányt gondozunk.

Szombath

A szajkó, másnéven mátyásmadár (*Garrulus glandarius L.*) legismertebb hazai madaraink egyike. Tollazatának színe túlnyomórészt világos rozsdásbarna. Fejetejét hosszúkás fekete sávok ékesítik, szeme alatt pedig bajuszalakú, széles fekete folt van. Szárnyán a nagy evezőtollak fedőtollai égszínkék alapon fekete és fehér harántsávokkal tarkítottak. Ezt a csókanagyságú madarat csak az északi tájakon nem találjuk meg, egyébként Európában mindenütt gyakori. Főképen a lombos erdőségeket kedveli. Fenyvesekben ritkábban látható. Tavasszal párosan él, az esztendő nagyobbik felében családostul, néha csapatostul ide-oda kóborol. Otthonától messzire általában ritkán távozik el.

A szajkó mindenevő. Apró emlősökkel, madárfiókákkal, nagyobb vagy egészen apró rovarokkal egyaránt táplálkozik. A madártojást, gyümölcsöt, bogyót

is kedveli. A tölgyemakkot is elfogyasztja, sőt kis fáradtsággal a mogorót is feltöri. Fészkelés idején sok madárfiókát elpusztít és a hegyvidéki gyümölcsösökben is sok kárt tesz.

Fogságban sokáig él. Nyugtalan, bohókás természetű és igen tanulékony madár. Emberek, állatok, madarak hangját, a fűrész zaját, a taliga nyikorgását megtévesztően utánozza. E tulajdonsága miatt a madárkedvelők szívesen foglalkoznak vele. Táplálása különösebb gondot nem okoz, csak arra kell ügyelni, hogy étrendje változatos legyen. A jól gondozott szajkó gazdáját vidámságával, mókáival évekig szórakoztatja. Naphosszatt vidáman ugrándozik, kiabál. Jökevében néha minden tudományát fitogtatja; fütyül akár a rigó és ugat, szűkül mint a kutya. Általában minden ismétlődő zaj utánzását hamar megtanulja.

Állatkertünkben a madárlház egyik röpdéjében mindig van néhány szajkó. Ezek legtöbbször pelyhesfióka korában kerül hozzánk. A madarak énekét, a pávák, récék, papagájok lármáját nálunk is eltanulják. Egy szajkónk például az egyik amazonpapagáj betanult

Szajkó. Vezényi Elemér festménye.

szavait mondogatta és percekig feleselt vele, egy másik szajkónk pedig a madárlházi kazánház vasajtájának nyikorgását olyan tökéletesen utánozta, hogy a szokatlan időben hallatott hanggal több ízben megtévesztett bennünket.

Szombath

Csak szerkesztőségünknek megküldött könyvet ismertetünk

Kéziratokat nem őrünk meg és nem adunk vissza

Felelős kiadó: Nadler Herbert

Budapest székesfőváros házi nyomdája — 46537

Felelős vezető: Klemm Árpád igazgató

IVÓKÚRÁK

A RUDAS GYÓGYFÜRDŐ PARKJÁBAN FELTÖRŐ

Hungária, Attila és Juventus

GYÓGYFORRÁSOK VIZÉVEL

A HUNGÁRIA ÉS ATTLA KÉNESFORRÁS

gyomor-, bélmegbetegedések, epe-, máj- és vesebántalmak gyógykezelésére kiválóan alkalmas

A JUVENTUS RÁDIUMFORRÁS

testi és szellemi kimerülés, korai előregedés, véredényelmeszesedés kezelésénél igen jó eredménnyel használható

RÉSZLETES FELVILÁGOSÍTÁST NYUJT:

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS GYÓGYFÜRDŐINEK
ÉS GYÓGYFORRÁSAINAK IGAZGATÓSÁGA

BUDAPEST, XI., KELENHEGYI-ÚT 4

A BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROSI

ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTBEN

ÁLLANDÓAN SOK A LÁTVÁNYOSSÁG ÉS SZÓRAKOZÁS!

Az állatok enyhébb időben a szabad kifutókban, télen pedig az állatházakban láthatók. A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kígyóház, pálmaház és terrarium, lovaglópálya, kocsizás. Két vendéglő, tejcsarnok. Az egész kertben szabad fényképezés

BELÉPŐDÍJ:

felnőtteknek 1.20 P, vasárnap 90 fillér

10 éven aluli gyermekeknek 60 fillér,

vasárnap 50 fillér

A Természet

A SZÉKESFŐVÁROSI ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT TERMÉSZETTUDOMÁNYOS

KÉPES FOLYÓIRATA

LEGJOBB TANÁCSADÓJA, OKTATÓJA ÉS SZÓRAKOZTATÓJA
A TERMÉSZET MINDEN BARÁTJÁNAK ÉS KUTATÓJÁNAK

Megjelenik minden hó 15.-én

Előfizetési ára egész évre 10 pengő

Egyes szám ára 90 fillér

MUTATVÁNYSZÁMOT KÍVÁNATRA BÁRKINEK INGYEN KÜLD A „TERMÉSZET” KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, X. V. ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT